

<https://doi.org/10.53656/his2024-4-5-tar>

Civilization Boundaries
Цивилизационни граници

ИСТОРИЧЕСКИ И КУЛТУРНИ КОРЕНИ НА ТАРО КАРТИТЕ. АНАЛИЗ НА ПРОИЗХОДА И ЕВОЛЮЦИЯТА

Д-р Ивайло Саралийски
Нов български университет

Abstract. This article explores the origins and historical development of Tarot cards. The main theories of the origins of the Tarot are examined, including those linking it to ancient Egypt, medieval Europe and Renaissance Italy. The role of Tarot cards in various cultural and spiritual traditions is also detailed, as well as their influence on contemporary practices in psychology and self-knowledge. Contemporary views of the Tarot are also explored, highlighting the symbolism and functions of the cards, as well as the challenges in their use. In conclusion, the study presents the Tarot cards not only as a tool for divination, but also as a significant element in cultural history and personal development.

Keywords: Tarot; history; origins; Renaissance; culture

Увод

Съществува огромно разнообразие от колоди Таро, изпълнени със символика от множество религиозни, езотерични и културни традиции. Създателите на различните тестета твърдят, че всяко от тях има определена цел и е подходящо за определени хора. Но какво представлява колодата Таро?

Таро се състои от седемдесет и осем карти. По-голямата част от тестето има структура, сравнима с тази на обикновеното тестве карти за игра. Петдесет и шест от картите са разпределени в четири бои и тази структура опровергава първоначалното предполагаемо предназначение на Таро за използване в игри, много подобни на съвременния бридж. Тези, които използват Таро за езотерични цели, имат специално наименование за тази група, наричайки ги „Малки Аркани“¹. Както при обикновеното тестве с карти за игра, всяка боя се състои от номерирани карти от 1 (асо) до 10, с три съдебни карти – Вале, Дама и Поп. При боите в Таро обаче има допълнителна съдебна карта – Паж. Когато Таро се появява за първи път, в него са използвани знаците на италианските бои от обикновеното тестве карти, а именно Чаши (Coppe), Бастони (Bastoni), Монети (Denari) и Мечове (Spade). Тези знаци на боите се отнасят

към съвременните английски и френски знаци съответно на купа (Coeur), спатия (Trèfle), каро (Carreau) и пика (Pique). Тъй като игрите с карти, които се играят както с обикновена колода, така и с Таро, се разпространяват от Италия в цяла Европа, знаците за всяка боя се превръщат в отличителни, специфични за региона модели.

Останалите двадесет и две карти от колодата Таро се състоят от двадесет и една подредени коза и една неномерирана, или номерирана с 0 – карта „Глупакът“. Тези карти обикновено се отличават със сложната символика, която показват. Използващите колодата Таро за гадаене често употребяват термина „Големи Аркани“, за да опишат групирането на козовете и картата „Глупакът“. По този начин структурата на Таро се различава значително от тази на обикновеното тесте карти за игра. Първоначално необозначени, козовете носят имената „Магьосникът“, „Папесата“, „Императрицата“, „Императорът“, „Папата“, „Любовниците“, „Колесницата“, „Силата“, „Отшелникът“, „Колелото на съдбата“, „Справедливостта“, „Обесения“, „Смъртта“, „Умереността“, „Дявола“, „Кулата“, „Звездата“, „Луната“, „Слънцето“, „Съдбата“ и „Света“. Имената на отделните козове, формата на символиката върху тях и тяхната подредба се различават в различните колоди в зависимост от мястото, където е създадена всяка от тях, целта, за която са създадени, и намеренията на художника, който ги е изработил.

1. Произход на Таро

Никое ново изобретение не се появява за първи път в окончателен и завършен вид. Вместо това има редица фалстартове, постепенни промени, ревизии и преработки, така е и с изобретяването на Таро. Най-вероятно е колодата Таро да се е развила от колодата от петдесет и две обикновени карти за игра, разпространена в много страни на Запад. Съществуват значителни съответствия в структурата и символиката между двата вида колоди, които показват тясна връзка в развитието им. Всъщност косвените доказателства подкрепят тази хипотеза. Обикновената колода карти за игра се споменава за първи път в проповеди и забрани срещу хазарта около петдесет години преди първата документирана поява на Таро (Deraulis 1984, p. 33). През 1371 г. Педро IV Арагонски, поръчва колода карти на каталунеца Жауме Марч (Berti & Gonard 2006, p. 52), а само шест години по-късно, през 1377 г., Йоханес от Райнфелден в Швейцария споменава за колода, състояща се от по тринадесет карти в четири бои, всяка от които се състои от десет числови карти и три съдебни карти, състоящи се от крал, горен маршал и долен маршал (Steele, 1900). През същата година „играта на карти“ пристига в Швейцария, но бързо е забранена. Почти едновременно с това картите за игра се споменават в редица бюрократични документи, включително каталози на имуществото, укази, градски хроники и счетоводни книги във Флоренция, Сиена,

Париж и Базел (Dummett & Mann 2013, pp. 10 – 32). Най-вероятно колодата Таро е била въведена в Европа чрез проспериращото морско пристанище Венеция, което е осъществявало оживена търговия със страните от Изтока и Близкия изток (Hargraves 1966, p. 223).

По това време колодата се е състояла от петдесет и две карти, разпределени в четири бои. Очевидно е също така, че при липсата на преходни колоди или несъмнени предшественици, колодата карти за игра не е европейско изобретение (Dummett & Mann 1996, pp. 33 – 34).

Вероятен неин предшественик е открит през 1939 г. в истанбулски музей от археолога Л. А. Майер. Тестето е от Мамелюкския султанат и очевидно е предшественик на лагинското тесте карти за игра. Чрез сравнение с египетски илюстрирани ръкописи с известен произход то е датирано към XV век (Hoffmann 1973, pp. 18 – 19). От цялото тесте са оцелели 48 карти, като те са разделени на четири бои: Мечове, Поло-палки, Чаши и Монети. Всяка от тях се състои от десет числови карти и три съдебни карти, начело с Краля (Dummett & Mann, p. 39).

След като са внесени в Италия през Венеция, картите са адаптирани от производителите на карти, за да отразяват тънкостите на местната култура (Olsen, pp. 42 – 43). Най-очевидната модификация е обновяването на боята на Палките за поло в Бухалки, тъй като по онова време играта поло не е била добре позната в Европа.

Както беше посочено в началото, най-старите открити досега колоди за таро са от Северна Италия и са датирани от първата половина на XV век. Първата информация за самоличността на създагеля на Таро се съдържа в писмо, написано от венецианския военен капитан Якопо Антонио Марчело. Писмото е датирано от 1449 г. и придружава колода Таро (*carte de trionfi*), изпратена като подарък за кралица Изабела Анжуйска – съпруга на крал Рене I, херцог на Лотарингия (Olsen 1994, p. 1). В писмото Марчело твърди, че известният художник Микелино да Безоцо² е нарисувал колодата, която е измислена от херцог Филипо Мария Висконти от Милано (Olsen 1994, p. 1). Въпреки че колодата карти, описана от Марчело, не е оцеляла, писмото му и един поучителен трактат на латински език, написан от секретаря на ексцентричния херцог, Марциано да Тортоно, все още съществуват (Dummett & Mann 1996, p. 82). В трактата, озаглавен “*Tractatus de Deificatione Sexdecim Heroum*”, се твърди, че идеята за колодата е на херцог Филипо Мария Висконти и че тя е изработена от прочутия художник Микелино да Бесоцо (Olsen 1994, pp. 106 – 107). Биографът на херцог Висконти, Уберто Дечембрио, който пише през 1440 г., също описва колода от подобни карти и изглежда правдоподобно тази колода да е описаната в писмото на Марчело и трактата на Марциано (Berti & Gonard 2006, p. 52).

Дечембрио описва колодата като „шестнадесет небесни принца и барона“ с четирима крале. Въпреки че шестнадесетте карти са последователни както при колодата Таро, те са разпределени в четири реда или масти, а именно:

„Добродетели“, „Богатство“, „Девственост“ и „Удоволствия“ (Pratesi 1989, p. 3). Няма съмнение, че тази колода се е различавала много от колодата, която по-късно се е превърнала в Таро, но изглежда, че тя е представлявала междинен етап между обикновените карти за игра и Таро. Въпреки че шестнадесетте божества не присъстват като козове в по-късните колоди Таро, има известно сходство между боите на Добродетелите, Богатството, Девствеността и Удоволствията и тези на познатата колода Таро и на обикновените карти за игра. Франческо Прагези предполага, че боята Денари (Монети) съответстват на реда на Богатствага; Пиките (Мечовете) са се превърнали в Добродетели; Копите (Чашите) са вдъхновили Удоволствията; а Бастоните (Жезлите) са станали известни като Девиците (Pratesi 1989, p. 3).

Изобилието от административни документи от различни дворове в Северна Италия подсказва, че между времето на писмото на Марчело и края на XV век е имало изобилие от ръчно изработени тестета. Въпреки това са оцелели само двадесет частични колоди (Olsen 1994, p. 2). Най-ранните от тях произхождат от двора на Милано, управляван от херцог Филипо Мария Висконти. Въпреки че между техните структури има широко съответствие, те не приличат много на колодата, описана в трактата на Марциано или в писмото на Марчело. От запазените тестета има три, които представляват особен интерес, тъй като са едновременно най-старите и най-пълните. Трите колоди имат общи карти, разпределени в традиционните италиански бои: Монети, Мечове, Чаши и Бухалки (Dummett & Mann 1996). Една от тези колоди, известна като колодата *Висконти-Сфорца*, изглежда, е непосредственият родоначалник на стандартизираните колоди с повечето от познатите козове.

Символиката, изобразена на първата колода, описана от Марциано, е заменена с нещо много по-символично за силите, които влияят на трудния житейски път на херцога. Например картите „Императора“, „Императрицата“, „Папесата“ и „Папата“ представляват духовната и светската власт в Северна Италия през Късното средновековие и ранното Ново време (Dummett 1986, p. 104). Милано е въввлечен в борба за власт между папата, упражняващ влияние от Рим, и Свещената римска империя на север. Тези четири карти са показателни за тази борба (Farley 2011, pp. 52 – 58). Интересно е, че Папесата е свързана с фигурата на сестра Майфреда да Пировано, която е била роднина на Висконти. Тя е била член на еретичната секта на Гулиелмитите (Newman 2005, p. 28). Важно е да се отбележи, че нито една от запазените колоди не е притежавала карта „Дяволът“ и „Кулата“, които са стандартни за съвременните колоди Таро. Изказана е теорията, че „Дяволът“ не е бил значима фигура през Ренесанса, така че вероятно е бил пропуснат в колодата (Farley 2011, pp. 88 – 92). „Кулата“ или Torre на италиански, обаче е и името на основните политически съперници на Висконти в Милано. Не е изключено картата „Кулата“ с нейните разрушителни и жестоки образи да е присъствала в оригинал-

ните колоди, символизирайки евентуалния триумф на Висконти над Дела Торе (Farley 2011, pp. 84 – 88).

Играта на Таро (tarocchi) е била сложна, изисквала е много умения и отлична памет. Символиката на картите можела да се разглежда като алегория на живота, който, сам по себе си, е сложен и непредсказуем. Специфичният характер на игрите, които се играят с тези ранни карти, остава загадъчен, тъй като преди XVI век няма записани правила за игра (Dummett 1986, p. 13). Все пак има няколко сведения за нейното начало. От трактата на Марциано може да се заключи, че редът на картите от две от боите е бил обърнат, както при игрите, описани по-късно (Pratesi 1989, p. 6). Възможно е подредбата на тези карти да е била обърната и в игрите, изиграни с тези първи колоди, и прозорливите играчи да са взели предвид това усложнение в стратегията си. Първоначално козовете не са били номерирани и редът им е трябвало да се запомни, което допълнително е усложнявало играта (Dummett 1986, pp. 7 – 8). В много отношения играта е отражение на живота, както се подразбира от фразата „играта на живота“ (Von Franz 1980, p. 49), а играта Таро, с нейната изразителна символика и сложни правила, прави тази връзка явна.

В нашето общество Таро се използва предимно като средство за гадаене и си струва да се зададе въпросът защо то не е изпълнявало такава функция още от времето на създаването си. Обяснението може да бъде намерено в ренесансовото отношение както към гадаенето, така и към магията. По това време е било широко разпространено мнението, че Бог е вложил в природата подсказки, които могат да бъдат разчетени от всеки, който има достатъчно познания. По този начин хората са били в състояние да разгадаят мисълта и волята на Бога (Kieckhefer 1989, p. 90). Всяка форма на гадаене или предсказване на бъдещето, при която се използват призиви, писмени молби или знаци, се смята за дяволска и може да привлече нежеланото внимание на Инквизицията (Russell 1972, p. 143). Използването на Таро за гадаене или други форми на предсказване би било равносилно на работа с дявола.

2. Таро и езотерика

Таро е познато предимно като езотеричен или гадателски инструмент. Съществуват многобройни книги как да бъде използвано за подобряване на различни аспекти на живота. Въпреки това за много европейци Таро е популярна игра, която изисква умения и търпение. В много страни могат да се закупят колоди Таро единствено с цел игра (Dummett 1986, p. 104). Трансформацията е предизвикана от промяната в европейската култура, при която популярността и легитимността на организираното християнство намаляват и позволяват навлизането на по-хетеродоксални форми на духовност, които често съчетават християнски идеи с астрология, езотерично масонство, розенкройцерство, кабала и други езотерични системи (Farley 2011, pp. 95 – 101).

Непосредствено преди Френската революция роденият в Швейцария масон и езотерик Антоан Корт дьо Жебелен публикува своя великолепен деветтомник, озаглавен „Древният свят, анализиран и сравнен със съвременния“. В този значителен труд е представена мечтата на Жебелен да възстанови първобитната цивилизация, която според него превъзхождала във всяко отношение съвременната култура. Част от осмия том е посветена на произхода на Таро (Depaulis 1984, p. 131). Именно тук той разказва как в даден момент през последната четвърт на века случайно попаднал на няколко жени, които играели на Таро. По това време картите Таро не са били познати в Париж. Тъй като Жебелен се интересувал от херметическите мистерии на Древен Египет, му се сторило очевидно, че става дума за свещена египетска книга, остатък от изгубената „Книга на Тот“ (Decker and Dummett 2002, pp. 10 – 32). Антоан Корт дьо Жебелен счита, че тази „Книга на Тот“ е била пренесена в Европа от цигани, за които по онова време се смята, че са от Египет, и които са я криели, тъй като им е била поверена от египетски жреци, изправени пред унищожение от враговете си.

Освен това той стига до извода, че най-сигурният начин за запазване на херметичната мъдрост е да я кодира като игра и да ярва, че един ден подходящ адепт³ ще я разчете (Court de Gébelin 2013, p. 14).

Тъй като Таро е с предполагаем египетски произход, Корт дьо Жебелен премахва всички следи от християнска символика от колодата. Така например Папата, който държи папския троен кръст, става „Върховния жрец“ или „Йерофант“, а кръстът му е обявен за египетски. По същия начин Папесата се трансформира във „Върховната жрица“ (Decker, Depaulis & Dummett 1996, p. 60). Забележително е, че Корт дьо Жебелен ярва, че свързва двадесет и двата коза на Таро с двадесет и двете букви на египетската азбука, която според него е била обща и за евреите, и за ориенталците (Decker, Depaulis & Dummett 1996, p. 62). Уви, в египетската азбука няма двадесет и две букви, но това е първият случай, в който козовете се свързват с еврейската азбука и впоследствие с Кабала – връзка, която е основен принцип на по-късните езотерични теории за Таро (Auger 2023, p. 5).

Теорията за египетския произход на Таро е подкрепена и от други френски езотерици като Елифас Леви, Пол Кристиан и Жерар Енкауз (известен като „Папус“) (Farley 2011, p. 101). Всеки от тях е имал свой собствен поглед върху мястото на Таро в езотеричната теория. Ярвало се е, че Египет е източникът на цялата езотерична мъдрост, а египетските йероглифи са смятани за древен магически език. Тази теория се наложила благодарение на увлечението на Франция по всичко египетско, което предшестващо дешифрирането на йероглифите от Жан-Франсоа Шамполион⁴, станало възможно след откриването на Розетския камък.

Само няколко години по-късно, от другата страна на Ламанша, Англия също е в плен на окултното възраждане. По това време йероглифите вече са

били преведени. Въпреки това викторианското общество остава запленило от египетската култура. Една от възможните причини за това е разкриването на величието и изтънчеността на египетската цивилизация, открити при мащабни археологически разкопки (Luftmann 1989, p. 40). Първоначално ролята на Таро в този езотеричен климат е незначителна. Въпреки това, под влиянието на едно малко езотерично общество – *Херметичния орден на Златната зора*, Таро става значим. Орденът на Златната зора никога не е имал повече от 300 членове, но бързо придобива огромно влияние върху практикуването на магията и тълкуването на Таро. Орденът е венецът на британското окултно възраждане, като слива в едно цяло огромен материал, включващ египетска митология, кабала, Енохова магия, алхимия, розенкройцерство и астрология (Farley 2011, p. 3). Последователността на козовете в Таро е променена, за да се съгласува по-добре с други езотерични системи, а всяка карта от Големите Аркани е свързана с един от двадесет и двата пътя между сефирите на кабалистичното Дърво на живота. На всяка от картите може да се припише гадателско значение, заимствано от значението на пътищата. Промененият ред на козовете и гадателските тълкувания са в основата на съвременното гадаене с таро. Двама от членове на Златната зора също играят съществена роля в развитието на Таро, а именно Алистър Кроули⁵ и Артър Едуард Уейт⁶.

Кроули разширява списъка на съответствията между козовете на Таро и други езотерични системи. Но именно Уейт се превръща в основен новатор. Той проектира колода, в който всяка карта от Малките Аркани е илюстрирана, за да се ускори гадателското тълкуване. Уейт е отговорен и за популяризирането на връзката между Таро и легендите за Свещения Граал, за които по това време погрешно се твърди, че имат келтски произход. Това изобретяване на келтското наследство на Великобритания става известно като „келтско възраждане“. В допълнение към това Уейт е инициатор и на нареждането „келтски кръст“ – много разпространен метод, използван за „разчитане“ на картите и до днес. Замислената от него колода, известна като *Райдър-Уейт Таро* се превръща в най-популярната в историята на Таро. Много съвременни изследователи на Таро предпочитат да я наричат „Колман-Уейт“, за да признаят приноса на Памела Колман Смит⁷, която е художникът, нарисувал колодата.

3. Таро днес

С настъпването на Новата епоха, когато езотеричните, философските и религиозните системи се използват еkleктично, за да се създадат индивидуални духовни системи за търсещите, Таро претърпява още една трансформация. Тестето Таро запазва основната си функция на помощно средство за гадаене, но характерът на това гадаене се е променил. Целта на четенето на Таро на Новата епоха са станали лечението и самоусъвършенстването, а не гадаенето. По време на френското и британското окултно възраждане практикуващите

търсят единственото истинско Таро, като „коригират“ колодата в съответствие със своите вярвания (Dummett & Mann 1986, pp. 8 – 9). „Създаването на карти Таро е сложен творчески процес, при който художникът е длъжен да се съобразява със значението на всяка карта, както и с утвърдената от векове иконография“ (Atanasov 2017, p. 193).

С настъпването на Новата епоха художниците на Таро се почувствали способни да „преосмислят“ колодата, като вече не се страхували да експериментират, не се притеснявали да правят връзки с други култури или да създават колоди, които изпълняват роли, различни от гадаенето (Dummett & Mann 1986, p. 9). Усвояването на принципите на аналитичния психолог Карл Юнг оправдава тази практика. Теорията на Юнг за архетипите утвърждава заимстванията и заместванията от други култури в символиката на Таро (Nichols 1980, p. 7). В резултат на това структурата и символиката на колодата Таро непрекъснато се променят. В голям брой колоди липсват карти от Малката Аркана или има различен брой карти от Голямата Аркана. Заглавията на козовете често се подменят, така че да бъдат по-добре адаптирани в рамките на всяка схема, която е била плод на въображение.

Съществуват съвременни колоди, съобразени с множество възможни традиции, философии или култури. Например *Voyager Tarot* на Кнутсън и Уанлес е създадено като психологически инструмент за лична трансформация. За разлика от добре дефинираната рубрика от символи, използвана от езотериците за постигане на промяна, Кнутсън и Уанлес се застъпват за използването на по-голям, по-малко конвенционален набор от символи. Изображенията в тази колода варират от животни и зеленчуци до минерали, изкуство и извънземни светове (Dummett & Mann 1986, p. 21). За разлика от тях *Фън шуй Таро*, създадено от майка и син Айлин и Питър Пол Конъли, включва древната китайска геомантична традиция фън шуй в схемата на Таро. Таро не е предназначено за анализ на фън шуй и традиционните значения на картите от Голямата Аркана са запазени, макар че са илюстрирани със символи, свързани с фън шуй. Бите на Малката Аркана са преименувани на Бели тигри (Мечове), Черни костенурки (Жезли), Червени феникси (Чаши) и Зелени дракони (Монети). Тези две колоди са само примери за многото налични тестета за гадаене и духовно развитие на Новата епоха.

Изводи и обобщения

Таро започва своя живот преди близо 600 години в двора на Милано, най-вероятно изобретен от самотния и ексцентричен благородник херцог Филипо Мария Висконти. Първоначално отразява проблемите на херцога: неговите битки с Папството и Свещената римска империя, изпитанията в любовта и брака, постоянно присъстващия призрак на смъртта в лицето на Черната смърт. Но щом колодата се извади от тази културна среда, тя се оказва зага-

дъчна и мистериозна. Не е чудно, че когато Антоан Корт дьо Жебелен вижда Таро в предреволюционна Франция, не разпознава символиката на колодата, приемайки я за излияние на египетски жреци, изправени пред унищожение. Тази измислица се разпространява от езотериците във Франция, а по-късно и в Англия през XIX век. В Англия Таро претърпява най-значителната си трансформация заради Херметичния орден на Златната зора, и по-специално на двама от неговите членове – Алистър Кроули и Артър Едуард Уейт. Именно тук се установяват съвременните гадателски значения на Таро, както и дълги списъци от съответствия, които обвързват Таро с безброй други езотерични схеми.

С появата на Новата епоха в края на 70-те години на XX век Таро претърпява допълнителна трансформация в съответствие с настъпилите културни промени. С нарастването на интереса към източните и местните духовни системи, екофеминизма и други духовни и културни течения символиката на Таро се адаптира и включва тези символи. Освен това предназначението му се измества от гадаене и Таро се превръща в инструмент за духовно и цялостно развитие, както и в произведение на изкуството – *„Едва ли има по оригинален и необичаен начин да бъдат реализирани картите Таро от това да ги пресъздадеш в триизмерен вид – скулптура. И това не е достатъчно за ексцентричен артист, като Ники дьо Сен Фал, тя създава цял парк с огромни фигури, отговарящи на алегоричните на Таро [...] Приказен свят, възторг от живота, взрив от цветове, мощна енергия, съчетана с метафизични внушения, и в същото време ясни и категорични символи и алегории, познати от векове. Познати са от векове, но тук звучат по-различно от всичко, което сме виждали досега“* (Atanasov 2016, p. 208).

С по-нататъшните промени в културата, които неизбежно ще настъпят, Таро несъмнено ще бъде готов приемник на новите модели, символи и системи, които ще се появят.

БЕЛЕЖКИ

1. Думата *arcana* (в единствено число *arcanum*) идва от латинската *arcanus*, което означава „тайна“, и навлиза в английския език, когато Тъмните векове отстъпват място на Ренесанса. Тя често се използва по отношение на тайните на физическия и духовния свят, които по това време са обект на сериозно изследване и преосмисляне. Available from: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/arcanum>. [Viewed 2024-4-6]
2. Микелино Молинари да Безоцо (ок. 1370 – ок. 1455) е италиански художник и илюстратор от XV век. Работил предимно в Милано и Ломбардия. Творчеството на Микелино следва традициите на Ломбардската школа и поддържа стила Треченто. Available from: https://en.wikipedia.org/wiki/Michelino_da_Besozzo. [Viewed 2024-4-12]

3. Адепт (на латински: adeptus – достигнал) е посветен последовател на някое учение. Available from: <https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B4%D0%B5%D0%BF%D1%82>. [Viewed 2024-4-11]
4. Жан Франсоа Шамполион (1790 – 1832) е френски историк – ориенталист и лингвист, основател на египтологията и професор по египтология в Парижкия университет. Той първи успява да разшифрова системата на египетските йероглифи, използвайки открития в Египет Розетски камък с надписи на три езика. Available from: https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B0%D0%BD-%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B0_%D0%A8%D0%B0%D0%BC%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BE%D0%BD. [Viewed 2024-4-11]
5. Алистор Кроули (12 октомври 1875 – 1 декември 1947) е известен английски окултист и кабалист, церемониален маг и поет, основател на учението „Телема“, автор на много окултни произведения, сред които „Книгата на закона“ (Liber Al vel Legis) – главният текст на Телема. Available from: https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%8A%D1%80_%D0%9A%D1%80%D0%BE%D1%83%D0%BB%D0%B8. [Viewed 2024-4-11]
6. Артър Едуард Уейт (2 октомври 1857 – 19 май 1942) е британски поет, преводач и учен мистик, който пише много по окултни и езотерични въпроси. Съсздател е на колодата Таро „Райдър-Уейт“ (наричана още „Райдър-Уейт-Смит“ или тестве на Уейт-Смит). Available from: https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D1%82%D1%8A%D1%80_%D0%95%D0%B4%D1%83%D0%B0%D1%80%D0%B4_%D0%A3%D0%B5%D0%B9%D1%82. [Viewed 2024-4-11].
7. Памела Колман Смит (16 февруари 1878 – 18 септември 1951) е британска художничка, илюстраторка, писателка, издателка и окултистка. Тя е най-известна с илюстрирането на колодата Таро „Райдър-Уейт“ за Артър Едуард Уейт. Available from: https://en.wikipedia.org/wiki/Pamela_Colman_Smith. [Viewed 2024-4-12].

ЛИТЕРАТУРА

- АТАНАСОВ, А., 2016. Триизмерно гадателство – Градините Таро на Ники дьо Сен Фал. *Научна конференция с международно участие „Съвременни технологии в културно-историческото наследство“: сборник доклади*, с. 208. ISSN: 2367-6523.
- АТАНАСОВ, А., 2017. Едгър Алън По – интуиция, пророчество, истина (Карти Таро, вдъхновени от стиховете на Едгар Алън По). *Научна конференция с международно участие „Съвременни технологии в културно-историческото наследство“: сборник доклади*, с. 193. ISSN: 2367-6523.

- net/publication/261872261_Out_of_Africa_Tarots_Fascination_With_Egypt. [Viewed 2024-5-1].
- HARGRAVE, C. P., 1966. *A History of Playing Cards and a Bibliography of Cards and Gaming*. New York: Dover Publications. ISBN-10: 0486412369.
- HOFFMANN, D., 1973. *The Playing Card: An Illustrated History*. New York Graphic Society. ISBN-10: 0821205447.
- KIECKHEFER, R., 1989. *Magic in the Middle Ages, 3rd Edition, Cambridge Medieval Textbooks*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN-10: 1108796893.
- LUHRMANN, T. M., 1989. *Persuasions of the Witch's Craft: Ritual Magic in Contemporary England*. Cambridge: Harvard University Press. ISBN-10: 0674663241.
- NICHOLS, S., 1980. *Jung and Tarot: An Archetypal Journey*. Weiser Books. ISBN-10: 0877285152.
- OLSEN, C., 1994. *Carte da Trionfi: The Development of Tarot in 15th Century Italy*. Available from: PennState Open Publishing, <https://openpublishing.psu.edu/ahd/content/carte-da-trionfi-development-tarot-15th-century-italy>. [Viewed 2024-4-21].
- PRATESI, F., 1989. *The Earliest Tarot Pack Known*. Available from: NAIBI, <https://naibi.net/A/25-FIRSTARO-Z.pdf>. [Viewed 2024-4-11].
- RUSSELL, J. B., 1972. *Witchcraft in the Middle Ages*. Cornell University Press. ISBN-10: 0801492890.
- STEELE, R., 1900. *A Notice of the Ludus Triumphorum and some Early Italian Card Games; with some Remarks on the Origin of the Game of Cards*. Available from: Google Books, https://www.google.bg/books/edition/A_Notice_of_the_Ludus_Triumphorum_and_So/SVKLQwAACAAJ?hl=bg. [Viewed 2024-2-9].
- VON FRANZ, M., 1980. *On Divination and Synchronicity: The Psychology of Meaningful Chance*. Inner City Books. ISBN-10: 0919123023.

HISTORICAL AND CULTURAL ROOTS OF TAROT CARDS. ANALYSIS OF ORIGIN AND EVOLUTION

✉ **Ivaylo Saraliyski, PhD.**

ORCID iD: 0009-0008-3922-7188

WoS Researcher ID: KIJ-7422-2024

New Bulgarian University

1618 Sofia, Bulgaria

E-mail: isaraliyski@nbu.bg